

Iurie BULAI,

lector superior universitar al Catedrei „Științe penale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

GENEZA PROCEDEELOR DE RECUNOAȘTERE A DELINCVENȚILOR

Rezumat

În prezenta lucrare se abordează istoricul apariției și dezvoltării procedeele de identificare a persoanelor și implicit a prezentării spre recunoaștere. Autorul analizează opiniile diferitor savanți, diferite aspecte care au dus la apariția și dezvoltarea pe parcursul istoriei a diferitor procedee de identificare a persoanelor.

Cuvinte-cheie: istorie, procedee de identificare/ recunoaștere, identificare.

Summary

Submission for recognition is one of the types of criminal prosecution aimed to establish the identity of persons. Development of human society throughout history there have been various methods of marking and identification of individuals, the vast majority of them in case of committing crimes. Mode of occurrence, use and development of these processes from the barbarian up to the fair and equitable moderne- were the object of study in this article..

Keywords: history, recognition procedures, identification.

Introducere. Prezentarea spre recunoaștere este unul dintre genurile de acțiuni de urmărire penală menite a stabili identitatea persoanelor. Pe parcursul istoriei dezvoltării societății umane au existat diferite procedee de marcarea și identificare a indivizilor, în marea majoritate a acestora în cazul comiterii unor delictе. Modul de apariție, de utilizare și dezvoltare a acestor procedee de la cele barbare pînă la cele moderne umane și echitabile, precum și direcțiile de perfecționare au constituit obiectul de studiu în acest articol.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul studiului au fost utilizate un șir de metode de cercetare: metoda analizei, metoda sintezei, metoda comparației și investigației științifice. În calitate de materiale au servit o serie de monografii, lucrări științifice ale autorilor autohtoni și ale celor de peste hotare, precum criminalistica, istoria dreptului etc.

Rezultate obținute și discuții. Analiza procedeele de identificare a persoanelor care au stat la baza constituirii prezentării spre recunoaștere.

Comiterea infracțiunilor este caracteristică întregului parcurs istoric al societății. Diversitatea de prevenire și cercetare a infracțiunilor a fost indisolubil legată de nivelul de dezvoltare socială, culturală și economică a

entităților statale.

Actualmente instituția prezentării spre recunoaștere (PSR) este abordată insuficient în cadrul doctrinei criminalistice și procesual penale autohtone. Situația la acest capitol în spațiul țărilor CSI (Federația Rusă, Republica Belarus etc.) este mult mai favorabilă, fapt atestat prin multiple articole, teze, monografii.

Efectuarea unei analize detaliate a PSR, precum și actualizarea doctrinei autohtone privind varietățile de PSR este imposibilă fără elucidarea genezei acesteia.

Pe parcursul istoriei, prezentarea spre recunoaștere ca instituție a probatoriului a fost atestată la diferite popoare și pe un spațiu geografic extins.

Astfel, în Principatele Române era prevăzută „strigarea peste sat” a unor informații referitoare la părți, infractori [1, p.21].

Acest fapt se întâlnește și în „Pravda rusească” în care se stipula: în caz de dispariție a unui lucru, sau țăran se „anunța-striga” informația cu privire la dispariție, era adusă la cunoștință membrilor obștii și după semnalmamente să fie căutate [2, p. 40-41].

Legea țării, dietele inițial în sec. al XI-lea prevedeau procedura de căutare doar în obște, dezvoltarea ulterioară, căutarea atît în regiunea obștei, cît și în regiunile adiacente.

Procedura de recunoaștere se folosea în calitate de modalitate de stabilire a identității. Despre recunoașterea unui rob se indica următoarele: „dacă robul dispăre de la cineva, despre dispariția sa se va striga la târg, dacă în decurs de trei zile el nu va fi returnat, în caz că stăpînul său îl va descoperi și recunoaște, poate să-l ridice, iar cel care l-a ascuns să plătească trei grivne amendă” [3, p. 17-18].

Elemente similare se atestă și în Principatele Române, menționîndu-se: fuga de pe pămîntul boierului, prin care se urmărea pierderea statutului de țaran aservit (statut legal și adevărat) și dobîndirea unui statut de țaran liber. Dacă erau recunoscute aceste persoane, ele se readuceau forțat pe pămîntul feudalului, pierzând libertatea aparentă, în mod retroactiv [4, p. 84].

Răspîndirea proceselor de recunoaștere (prezentării spre recunoaștere) la diferite popoare este confirmată prin menționarea acestora în patru articole din totalul de 43 ale „Pravdei rusești” [2, p. 65].

Norme analogice sunt prezente și în sursele juridice ale Europei de Vest a sec. V-VI. Astfel, în „Legea salică”, actul juridic al francilor, sunt prezente articole cu privire „la urmărirea după urme”, „despre căutare” similare celor din „Pravda rusească”. Conform acestui act juridic, prezentării spre recunoaștere pot fi supuși: robul, calul, boul, oricare obiect sau animal [5, p. 16, 20].

Elemente prezente și în Principatele Române în legea țării în care erau două forme specifice de proces: „prinderea urmei”, căutarea infractorului după urmele sale, efectuată de întreaga obște, se considera că unde se terminau urmele, acolo este infractorul, dacă duceau pînă la drumul mare, sau în pustiu, prinderea urmei era suspendată; „căutarea lucrului pierdut”, dacă lucrul pierdut era găsit, căutarea infractorului era întreruptă. Normele de drept conținute de „Legea țării” s-au păstrat în condițiile orînduirii feudale [1, p. 21-22].

Perioada sec XIV-XV se caracterizează prin prezența unor acte ce atestă existența prezentării spre recunoaștere. Se are în vedere, principatul Ardealului în baza dietelor, în

principatele Muntenia, Moldova sau în așa-numita lege a țării.

O parte din normele menționate le găsim în alt document rusesc „Gramota de la Pskov”, în care se utilizează termenul „cunoaștere” și nu recunoaștere, ceea ce denotă o atenție deosebită față de redactare și un important caracter juridico-analitic al autorilor [6, p. 331]. Aspectele legale sunt consfințite în Principatul Moldovei în „Sintagma lui Matei Vlastares” alcătuită în 1335 și este tradusă integral din porunca lui Ștefan cel Mare, cuprinzînd 24 de titluri, subdivizate în capitole, prevăzînd diferite ramuri ale dreptului. O mare parte a sintagmei este cuprinsă în nomocanonul lui Manuil Malaxox, alcătuit în 1566-1562, care este deja sistematizat strict pe domenii [1, p. 30].

Ulterior instituțiile se dezvoltă. Astfel, în Ardeal pentru aceasta a fost creată potera (juzii circulatori) „inquisitio generis”. Pentru urmărirea persoanelor delincvente s-au întocmit evidențe speciale cum a fost cazul „Registrului cu evidență a beneficiilor și fărădelegilor satelor din plasa de sus a nobilului scaun Argeș” [7, p. 11-12].

Acele prevăd că pot fi supuși urmării răufăcătorii dovediți, subiecții care se sustrăgeau cercetării și nu se prezentau la procese, iobagii care au părăsit moșia, persoane dispărute în condiții suspecte sau femei și copii fugiți de la domiciliu. În privința bunurilor urmărite acestea erau în principal obiecte furate din locuințe sau jefuite de lotrii la drumul mare, fiind animale de călărie ori de povară oferite ulteror spre recunoaștere [7, p. 16].

În 1632, logofătul Eustrahie a alcătuit „Pravila aleasă”, o traducere din greacă în română a nomocanonului lui Manuil Malaxos (1561-1562). „Pravila aleasă” cuprinde, în principal, regulile vieții religioase, dar și unele norme penale și civile. În această perioadă au loc schimbări în dreptul procesual „reforma judiciară de 40 de ani”. Procedura judiciară era publică. În actele juridice ale vremii sus-numite prezentarea spre recunoaștere a căpătat o răspîndire largă ca urmare a faptului că infractorii reținuți erau sancționați în public, cu privire la aceștia se comunica în public despre infracțiunile comise și semnalmentele

infractorilor, care contribuia la recunoașterea lor pe viitor [1, p. 37].

Un suport în vederea recunoașterii infractorilor era asigurat prin marcarea, aplicarea taroului.

Perioada regimului greco-fanariot 1711-1821 nu a realizat mari schimbări în acest domeniu.

Începând cu anul 1812 erau aplicate legile ruse, regulamentul organizării judecătorești, statutul procedurii penale etc. [8, p. 135].

În culegerea de acte normative a Imperiului Rus de la 1832 lipseau norme ce ar reglementa ordinea de desfășurare a prezentării spre recunoaștere, deși, în fapt se aplica, dar în cadrul altei acțiuni de urmărire penală – confruntarea. În reglementarea acesteia se indica: la confruntare de întrebare martorul: persoana învinuită este aceea cu privire la care va relata? Confruntările se dau pentru a se explica divergențele, precum și pentru a se convinge că persoanele îi cunosc pe cei pe care îi învinuiesc [9, p. 321].

În perioada 1918 -1940, pe teritoriul Basarabiei s-a aplicat codul de procedură penală al Regatului României care era inspirat de tradiția românească și de codul de instrucție criminală a Franței (1808).

În cadrul Rusiei, după cum am menționat anterior, printre primii savanți care au abordat prezentarea spre recunoaștere au fost В.И. Громов (1913), И.Н. Якимов, М.С. Строгович, Г.И. Кочаров, П.П. Цветков ș.a. Astfel, В.И. Громов, cu referire la legislația italiană, argumenta necesitatea evidențierii prezentării spre recunoaștere ca acțiune de urmărire penală de sine stătătoare.

În perioada antică, medievală, în vederea facilitării procedurii de recunoaștere infractorilor aceștia erau marcați prin diferite metode. Evidența infractorilor se realiza prin metode crunte, cum ar fi: tăierea forțată a membrilor (mutilarea) sau aplicarea unui tarou (marcarea cu fier roșu). Cu acest prilej, prof. Р. Белкин menționează că „deja în cărțile sacre ale iudeilor, creștinilor, musulmanilor – Tora (Pentateuh), Biblie, Coran – existau „descriseri ale unor procedee de descoperire a adevărului” în diverse cauze, termeni consacrați în zilele

noastre sub denumirea de audieri, percheziții, prezentări spre recunoaștere [10, p. 11].

În antichitate mutilarea avea caracter de pedeapsă, concomitent creând particularități fizice reprezentative caracterului infracțiunii comise, inclusiv a recidivei de infracțiuni.

Astfel, legile lui Manu (Codul antic indian) prevedeau pentru lovitura provocată de inferior superiorului ca și castă socială tăierea membrului cu care a lovit [11, p. 171].

În Babilonul antic, conform legilor lui Hammurabi, fiului ce și-a lovit tatăl i se tăia limba, iar persoanei ce alăpta, în caz de deces al bebelușului, i se tăiau sînii. În Egiptul antic, pentru furt se tăia mîna.

Aplicarea taroului ca metodă de identificare a infractorilor s-a folosit, de asemenea, din cele mai vechi timpuri. Conform aceluiași legi din Codul lui Manu, persoana cu statut social inferior, dacă se așeza alături de cel cu statut social superior, trebuia expulzată, aplicându-se acesteia un tarou. În sec. XIV–XVIII în Franța corpul persoanelor se acoperea cu tarouri în formă de litere, care indicau caracterul infracțiunii. Astfel, litera V însemna hoț, dublu W însemna recidivist.

Și în Rusia, regula de a marca cu fier ca metodă de recunoaștere se menționează în gramota marelui cneaz Василий Димитриевич (1397-1398) care sugera aplicarea taroului fiecărui hoț [5, p.384-385].

În Principatul Moldovei, de asemenea, se foloseau diverse sancțiuni menite atât pentru sancționare, cât și pentru evidențierea infractorilor. Astfel, pentru furt, țărani erau pedepsiți cu ocnă, pedepse corporale; pentru al treia furt se prevedea și tăierea mîinilor. Hoții erau înfierați (pe frunte), pentru a ușura evidența recidivei [12, p.90].

În principatele Moldovei, Valahiei, Transilvaniei, de asemenea, se aplica practica înfierării sau ciuntirii. Una dintre cele mai blînde metode de a lipsi pretendentul la tron sau de a pedepsi pentru atentarea la onoarea Domnitorului era tăierea nasului, știut bine fiind faptul că persoanele cu dizabilități fizice nu erau admise la domnie [12, p. 47].

Metodele științifice de recunoaștere a persoanelor au început a fi folosite doar în ju-

mătatea a doua a sec. al XIX-lea, la elaborarea așa-numitului portret vorbit. Creatorul portretului vorbit este criminalistul francez Alphonse Bertillon care, în anul 1895, a propus descrierea semnalmentelor nu în formă arbitrară, cum se realiza anterior, ci în baza unui anumit sistem, în care fiecare parte vizibilă a capului și feței era strict definită și marcată cu litere, cu constituirea unei formule a exteriorului.

Metoda portretului vorbit a fost recunoscută și de alte țări. Profesorul italian Ottolenghi a propus completarea elementelor portretului vorbit, incluzând particularitățile psihice, cele ce indică formele de mișcare etc. În alte țări, de exemplu, în Marea Britanie față de portretul vorbit atitudinea era plină de precauție. În practică nu s-a introdus inițial, fiind considerat dificil, neaccesibil unui polițist cu capacități medii.

După oficializarea în anul 1888 în Franța a acestei metode, în 1892 prof.dr. Mina Minovici a introdus metoda antropometrică și în România, printre primele țări care a aplicat în practică această metodă. Totuși portretul vorbit avea mai multe avantaje decât neajunsuri, fapt care a contribuit la răspândirea în toată lumea.

Portretul vorbit are o istorie îndelungată. Încă în antichitate, semnalmentele persoanei erau folosite în scopul căutării și recunoașterii. În sec. al XIV-lea î.e.n se atestă un atare gen de descriere a semnalmentelor, cazul fiind cunoscut pe larg în criminalistică: „reprezentantului de la Alabama, robul tânăr al lui Aristogen, fiul lui Hrisip a fugit în Alexandria, îl cheamă Gherman, mai are porecla neilos, este originar din Siria, are aproximativ 18 ani, statură medie, fără barbă, cu picioare drepte, cu gropiță în barbă, cu un neg pe partea stîngă a nasului, în regiunea stîngă a gurii are o cicatrice, este tatuat cu litere barbare pe laba mîinii drepte” [13, p. 233].

În anul 1861 Basarabia se afla sub influența juridică și politică a Imperiului Rus, în teritoriu fiind realizate diverse reforme. Funcționa legislația rusă paralel cu cea autohtonă. Jandarmii Rusiei țariste foloseau pe larg portretul vorbit [14, p. 105].

În practica organelor judiciare sovietice,

portretul vorbit a avut un rol important. În primii ani ai puterii sovietice a fost creată chiar o funcție specială a persoanei ce recunoaștea, funcție deținută de persoane cu memorie fenomenală, pentru a memora fețele infractorilor și a le recunoaște (în caz de necesitate).

În anul 1956, în retrospectiva internațională dedicată poliției criminale a apărut articolul „Fotorobotul” semnat de comisarul orașului Lille, (Franța), P. Chabaud – o completare a portretului vorbit, propunându-se ca, după indicația martorilor oculari, din bucăți de fotografii ale diferitor persoane, să se asambleze o imagine, fotografiată ulterior și multiplicată pentru a fi folosită pentru căutarea celui imaginat [14, p. 109].

Cu ajutorul acestui fotorobot s-a reușit descoperirea multiplelor infracțiuni, inclusiv în URSS. Fotorobotul s-a dovedit a fi prima tentativă de perfecționare și sporire a eficienței procesului de căutare a infractorilor.

O altă metodă utilizată în perfecționarea procesului o constituie așa - numitul Identi-kit, elaborat în SUA de către cunoscutul Macdonald, funcționar în instituția șerifului. La fel ca și fotorobotul, Identi-kit se bazează pe sistemul de descriere a persoanei de către martor ori partea vătămată. Identi-kit este compus dintr-un set de circa 500 de pelicule sau plăci transparente, pe fiecare din ele fiind reprezentat câte un detaliu sau un element distinct al feței, și marcată fiecare cu o cifră sau literă.

În fosta URSS paralel cu fotorobotul și alte metode s-au folosit seturile pentru identificare – „IKR” și „IKR-2”, compuse din pelicule transparente ce cuprind elemente faciale separate.

Între anii 1966-1967, firma americană „Soetling” a produs aparatul „Mimic” (producător multiplu de imagini pentru identificări), folosit la compunerea portretelor – desene ale elementelor figurii umane, transpuse pe șase benzi, fiecare cu câte o lungime de 25, 4 m, cuprinzînd câte 300 de elemente faciale. Schimbarea imaginilor elementelor faciale, suprapuse și proiectate pe un ecran, se face prin intermediul unor reglaje electromecanice [15, p. 47].

La identificarea persoanei după semnalmentele exterioare, cînd persoana recunoscută

recuză categoric corectitudinea recunoașterii, organele de urmărire penală recurg la ajutorul expertizei.

La identificarea persoanei după fotografie (în cadrul expertizei identificatoare după fotoportret) se folosește un timp îndelungat metoda simetriei biologice, esența constând în corelarea a două jumătăți a două fotografii diferite, obținute prin tăierea fotografiilor pe verticală. Părțile obținute se combină astfel încât linia de pe orizontală ce unește retina ochilor să creeze o linie continuă. Concomitent, se practica metoda de divizare a fotografiilor (micșorate sau mărite pînă la aceeași scară) pe pătrate. Semnalmentele faciale incluse în pătratele de pe o fotografie sau pe altă fotografie se compară între ele [15, p. 43-44].

Un alt procedeu este măsurarea valorilor unghiulare, care constau în alegerea unui element (punct) al figurii, din care se trasează linii tangente la extremitățile altor elemente, formîndu-se astfel unghiuri determinate de forma, mărimea și poziția detaliilor [16, p. 364-365].

Procedeul proiecția punctelor comune presupune compararea celor două fotografii la scări diferite și realizarea imaginilor în același plan. Imaginea mai mare se lipește în partea de jos a unei coli de hîrtie, se trasează axa nazală, linie ce se prelungește în partea superioară a colii. Această operațiune se face și pe fotografie de dimensiuni mai mici. Fotografia se lipește pe foaia de hîrtie deasupra primei fotografii, asigurîndu-se continuitatea axelor nazale, apoi se caută puncte comune.

Actualmente se folosește portretul-robot computerizat sau sistemul computerizat de identificare bazat pe aceleași principii ca și metodele de identificare după fotografie.

În anul 2004 în România s-a implementat sistemul integrat de identificare facială la nivel național numit „Imagetrac” care este compus dintr-un server de date central, instalat în Institutul de criminalistică al MAI, la care sunt conectate 42 de stații de lucru, instalate în fiecare județ, sistemul oferind următoarele facilități: stocarea datelor de stare civilă pentru un număr de 500 mii de persoane, stocarea unui număr de maxim 6 fotografii digitale

pentru fiecare persoană, căutarea și regăsirea în baza de date a unei persoane după datele de stare civilă, date antropometrice, semne particulare, cicatrice-tatuaje, căutarea și regăsirea în baza de date a unei persoane după fotografia frontală sau portretul robot[17, p. 8].

Sistemul funcționează în baza algoritmului de recunoaștere facială (Local Feature Analysis – LFA). Se disting 80 de puncte nodale pentru față, care măsoară: distanța dintre ochi, lățimea nasului, adîncimea orbitelor, oasele feței, linia maxilarului, bărbia. Algoritmul este independent de culoare (a fotografiei sau de culoarea pielii); rasă (structura feței este universală indiferent de rasă), sursa de preluare a imaginii (scanner, cameră foto sau video etc.); vîrstă (faceprint-ul rămîne neschimbat odată cu trecerea timpului); machiaje, păr facial, ochelari, iluminare [18, p. 312].

Introducerea unui sistem similar și în Republica Moldova ar permite evitarea așa-numitei recunoașteri operative, efectuate în cadrul acțiunilor investigative, realizate în baza pozelor și albumelor de evidență a persoanelor cu antecedente penale, fapt care de multe ori trezește controverse și în doctrina criminalistică.

Concluzii. Cunoașterea evoluției oricărei fenomen permite a stabili cauzele și condițiile de apariție, totodată și posibilele direcții de dezvoltare. Cunoașterea acestora permite a stabili evoluția oricărei instituii și dezvoltarea sa perpetuă.

BIBLIOGRAFIE

1. Pîrțac G., Pascalu I., Bujor V. Istoria dreptului românesc. ciclul I, Note de curs, Chișinău: 2013, 89 p.
2. Крылов В. В. История развития приемов предъявления личности для опознания / В. В. Крылов // Вестн. Моск. унта. Сер. 11. Право. – 2000. – № 4. 65 с.
3. Моисеев Н.А. Криминалистическое обеспечение предъявления для опознания при расследовании преступлении. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2006. 30 с.

4. Curpăn S. O., Mitrofan E., Leghede A. Istoria dreptului românesc. Iași: Studis, 2014. 263 p.
5. Корецкий В.М. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. Государство древних франков, Англо-Саксонское государство, Англия, Германия, Испания, Италия, Франция, Албания, Болгария, Венгрия, Польша, Румыния, Чехия, Югославия [/]. – Москва. :Госюриздат, 1961. 960 с.
6. Юшков С.В., Зимин А.А., Софронов В.Ю. Памятники русского права: Вып. I. Памятники права Киевского государства X – XII вв. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1952. с. 287
7. Rusu G.B. Urmărirea infractorilor în comitatele ardelene – sec. XVII. Sinteza lucrării Teză de doctor. Cluj-Napoca: 2011. 27 p.
8. Tașcă M. Introducerea dreptului penal românesc în Basarabia după marea unire din 1918 și unificarea legislativă penală a Basarabiei cu cea din vechiul regat. În: Revista de științe penale, Anuar, Anul III, 2007 135 p.
9. Самко А.В. К вопросу о становлении предъявления для опознания как самостоятельного следственного действия. Ученые записки Таврического национального университета им В.И. Вернадского Серия «Юридические науки»ю Том 25 (64).2012. №1 321 с.
10. Golubenco Gh. Criminalistică: obiect, sistem, istorie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2008. 215 p./10
11. Эльманович С.Д., Ильин Г.Ф. Законы Ману. Москва: Издательство восточной литературы, 1960. 354 с.
12. Aramă E. Istoria dreptului românesc. Chișinău: Tipografia Centrală, 1995. 236 p./ 12.
13. Гейндель Р. Дактилоскопия и другие методы уголовной техники. Москва: Гостехиздат, 1927. 332 с.
14. Крылов И.Ф., В мире криминалистики. Ленинград: ЛГУ, 1989. 328 с.
15. Dumitrescu C., Gacea E. Elemente de antropologie. București: Ministerul de Interne, 1993. 200 p.
16. Anghelescu I. ș.a. Tratat practic de criminalistică. Vol. II. București: Serviciul Editorial al Ministerului de Interne, 1978. 364 p.
17. Popa Gh. Utilizarea de către poliția română a sistemului „Imagetrak” – sistem de recunoaștere și compunere facială. În: Revista Criminalistica. București: 2004. nr. 3, p. 320 p.
18. Popa Gh., Utilizarea de către poliția română a sistemului Imagetrak – sistem de recunoaștere și compunere facială. În: Revista de criminologie, criminalistică și de penologie. București: 2005. nr. 2, 320 p.